

22. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. В кн.: Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж., Фридмен М. Классика экономической мысли: Сочинения. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 78.

23. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии (Экономические софизмы. Экономические гармонии) / Ф. Бастиа. – М.: Дело, 2000. – 232 с.

24. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность: Ошибки социализма. Пер. с англ. Е.Осиповой; Под общ. ред. У.У.Бартли III. – М.: Новости, 1992. – 304 с.

25. Шумпетер, Й. История экономического анализа в 2 т.7; Пер. с англ. подред. В. С. Автономова. - Санкт-Петербург: Экономическая школа, 2001. – Т. 1. – 494 с.

26. Estache A., Martimort D. Politics, Transaction Costs, and the Design of Regulatory Institutions (March 1999) // World Bank Policy Research Working Paper №. 2073, <http://ssrn.com/abstract=620512>.

УДК 355/359

Світлана Гнезділова

МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

У статті вивчено досвід зарубіжних країн щодо моделей управління у військовій сфері на основі використання концепції «об'єднаності». З'ясовано причини та тенденції перетворень у сфері військового управління. Зроблено висновок про те, що серед першочергових завдань сьогодення під час подальшого розвитку національних збройних сил слід шукати нові шляхи розвитку структури, змісту, процесів і функцій системи управління збройними силами та вироблення єдиних підходів управління.

Ключові слова: модель управління, військова сфера, органи управління, збройні сили, глобалізація, військове управління.

Постановка проблеми зумовлена необхідністю створення раціональної моделі управління у військовій сфері, оскільки така модель поряд з об'єктивними зв'язками, що усталилися між її елементами та між нею і зовнішнім середовищем, є основою діяльності відповідних органів управління. Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується невизначеністю та непередбачуваністю, а особливості розвитку національної безпеки переживають глибокі структурні зміни в різних галузях життя суспільства. Така важлива функція держави, як збройний захист національних інтересів на міжнародній арені, сьогодні є достатньо актуальною. У сучасних умовах стратегічною лінією всіх реформ мають стати заходи, які шляхом оптимізації допоможуть досягти максимальної ефективності тієї чи іншої структури при обмеженому ресурсному забезпеченні. Запозичення та прикладні застосування цивільних досягнень у військовій сфері стають стимулом для утворення більш досконалих форм організації, а також підходів до військового управління, яке суттєво впливає на формування сучасних доктрин, стратегій та концепцій будівництва збройних сил держави. Необхідно провести аналіз комплексу питань, пов'язаних із моделями управління військової сфери на основі використання досвіду зарубіжних країн.

© Гнезділова С. П., 2010.

Серед науковців, які досліджували дану проблематику, слід вказати, насамперед, Р. Ф. Асланова, В. Сатарова, А. І. Семенченка, С. Титенка, В. А. Черних.

З метою формування об'єктивного уявлення про управління збройними силами на сучасному етапі необхідно провести оцінку основних тенденцій у змінах характеру війн та збройних конфліктів, які спричинили перетворення у сфері військового управління. Такими передумовами та факторами повинні стати:

- якісні зміни простору безпеки, в якому існували держави в індустріальну епоху, а також поява широкого кола асиметричних загроз, поглиблених соціальними інтеграційними процесами (глобалізацією), реагування на які не може відбуватися з використанням традиційного військового мистецтва та можливостей збройних сил;
- стирання класичної межі між стратегічною, оперативною та тактичною ланками управління за рахунок широкого застосування інформаційних технологій в процеси управління, які фундаментально змінили порядок та способи взаємодії організацій;
- кінцевою метою збройної боротьби на теперішній час не є фізичне знищення супротивника.

Ураховуючи зазначені фактори та передумови, існує необхідність внесення відповідних змін не тільки в структуру управління збройними силами, але й у зміст самих процесів і функцій системи управління. Основним змістом цього процесу є трансформація сукупності різномірних сил і засобів, успадкованих від індустріальної епохи, та об'єднаних збройних сил інформаційного століття – більш гнучких та мобільних, здатних у стислі терміни та при мінімальних втратах забезпечити ефективне досягнення військово-політичних та інших цілей держави.

З погляду державно управлінської науки метою і завданням дослідження стали аналіз досвіду та моделей військового управління розвинутих держав світу в історичному аспекті на основі використання концепції «об'єднаності».

Закінчення протистояння періоду «холодної війни» призвело до зниження військових витрат у державах, безпосередньо або опосередковано пов'язаних з нею, та, як наслідок, до скорочення збройних сил. Усвідомлення політичним, і перш за все, військовим керівництвом найбільш розвинутих (у військовому відношенні) держав можливості втрати їх збройними силами накопиченого роками потенціалу протидії реальним і гіпотетичним загрозам, викликало необхідність пошуку варіантів розвитку збройних сил, за яких «тотальні» скорочення не потягли б за собою зниження їх можливостей. І такий шлях було пройдено. Це – утворення компактних, високо мобільних, оснащених сучасною (високоточною) зброєю формувань, укомплектованих військово-службовцями на добровільних засадах. Усе це, після інтенсивних напрацювань і розрахунків, можна було б реалізувати за умови утворення принципово інших «взаємовідносин» між основними елементами збройних сил – видами збройних сил (сухопутні війська, військово-повітряні сили і військово-морські сили) у тих державах, де військово будівництво здійснюється за англосаксонською моделлю.

Протягом ХХ століття збройні сили розвивалися за однією з двох моделей військового управління - «англосаксонською» і «прусською» («східноєвропейською»). Англосаксонська модель передбачає самостійність видів збройних сил. «Прусська» модель відрізняється надмірною жорстокістю, єдиною вертикаллю управління усіма збройними силами як по адміністративній, так і оперативній лінії. При «англосаксонській» моделі для об'єднання зусиль видів збройних сил в рамках формально єдиних збройних сил держави існує комітет начальників штабів (видів збройних сил), який більше координує діяльність «видовиків», ніж управляє (оскільки управління у даному випадку здійснюється по вертикалі «верховний головнокомандувач – командувачі (голо-

внокомандувачі) оперативними командуваннями в зонах або функціональними командуваннями). У «пруській» моделі такими об'єднуючими органами є генеральний (головний) штаб, наділений абсолютними повноваженнями по всіх напрямках діяльності видів і родів збройних сил конкретної держави, і з певного історичного етапу, міністерство оборони, яке дублює або доповнює Генеральний штаб. Керують цими органами, як правило, військові.[6]

Західні теоретики вказують, що структура й організація збройних сил передових, у військовому відношенні, держав за роки «холодної війни» у своєму розвитку досягли деякої досконалості (апогею) – стали відповідати (з точки зору функціональної ролі кожного виду збройних сил) завданням можливих воєнних дій наземного характеру – в Центральній Європі й морського – на Атлантиці. На це впливав феномен незалежного розвитку кожного з видів національних збройних сил, притаманний в основному збройним силам держав Заходу [6].

Разом з тим, було б перебільшенням стверджувати, що взаємодія між видами збройних сил у державах Заходу в період «холодної війни» була відсутньою або, що військово керівництво цих країн не усвідомлювало необхідності більшої інтеграції їх складників, наприклад, в угрупованнях військ у тому чи іншому театрі військових дій. Проблема крилася у наявності неефективного керівництва, яка утворювалася на тимчасовій або постійній основі міжвидового угруповання військ.

Специфіка функціонування англосаксонської моделі полягає у гіпертрофованій самостійності, незалежності видів збройних сил практично в усіх галузях життєдіяльності: від комплектування особовим складом, застосуванні формувань до оснащення озброєнням і т.ін. Негативними наслідками такої моделі є перевитрати коштів, дублювання задач та ін. Але при цьому зберігається фундаментальний принцип керівництва – розділ адміністративної та оперативної гілок управління.

В умовах, коли, на думку багатьох військових теоретиків Заходу, перестала спрацювати «англосаксонська» модель розвитку збройних сил, увагу було привернено до альтернативної, «пруської» моделі. Яскравим представником якої після Другої світової війни були Збройні Сили СРСР. Хоча зазначена модель також має ряд недоліків.

Концепція жорстко централізованого державного керівництва СРСР вплинула на «надцентралізоване» керівництво розвитком збройних сил. Це не залишало ніяких перспектив окремим видам Збройних сил (СРСР), не даючи їм можливості гнучкого та збалансованого вибору напрямків розвитку.

Зміна «епох» відбувається при виникненні факторів та умов, які є причиною різких змін багатьох аспектів життя і діяльності цивілізації. Виконання завдань, пов'язаних з обороною території країни, наданням всебічної підтримки цивільній владі, у тому числі в умовах надзвичайних ситуацій, стало покладатися на «об'єднані» сили. Так, у США прогнозованій перспективі «об'єднані збройні сили» мали бути достатньо підготовленими для швидкого розгортання в будь-якому регіоні світу та володіти інтегрованими можливостями. [11]

Поняття «об'єднаність» у «Словнику військових термінів» тлумачиться як «дії, операції та організаційні структури, в яких беруть участь або входять до їх складу як складники елементу формування більш ніж одного виду збройних сил...»[12], а у фундаментальній науковій праці «Енциклопедія наземних сил і боєвих дій», яку було підготовлено британськими та американськими авторами, як «спільні дії формувань двох та більше видів збройних сил однієї країни для виконання поставленого завдання». Крім того, у теперішній час у спеціальній літературі для визначення терміну «об'єднані» застосовують слово «joint» або, значно рідше, «unified» (наприклад, для визначення Плану об'єднаних (оперативно-стратегічних) командувань –

«Unified Command Plan»). Термін «combined», який раніше використовувався у таких випадках, тепер застосовується для визначення коаліційних (іноді багатонаціональних) формувань і структур, у яких задіяні елементи збройних сил не менш двох союзних (коаліційних) держав, причому, мають на увазі НАТО.

Термін «Joint Force» (об'єднані сили) в англійській (американській) спеціальній літературі має однозначне трактування «сили, які складаються з елементів сухопутних військ, військово-повітряних сил, військово-морських сил та морської піхоти... що діють під єдиним командуванням, уповноважений здійснювати загальне керівництво та оперативний контроль над ними (тобто «об'єднаними силами»)» [2]. Тому всім формуванням з різних видів збройних сил США, які входять у те чи інше Об'єднане командування (регіональне чи функціональне), присвоєно найменування «об'єднані сили».

Визнаючи важливість, актуальність та необхідність інтеграції видів збройних сил у «єдиний механізм», деякі західні теоретики критично ставляться до оцінок зазначеного процесу. Британські військові теоретики А.Дорман, М.Лоуренс ставили під сумнів змістовну частину терміну «об'єднаність» у значенні, в якому він трактувався в американських словниках та довідниках кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття. Вони порушували питання чи слід вважати бойові дії «об'єднаними» за характером, якщо у них бере участь лише один представник (військовослужбовець) від іншого виду збройних сил [5]. Також залишається неясною проблема оптимального співвідношення об'єднаних та одновидових угруповань військ (сил) при здійсненні операцій. Британський професор К. Хартлі, вважає, що «для вирішення цілого ряду завдань і з оперативно-тактичної, і з фінансової точок зору кращим підходом є застосування компонентів одного виду»[3].

Усе це стало підґрунтям для більш детального розгляду «теорії об'єднаності» в цілому та понятійного апарату в цій галузі зокрема. Уже після 2001 року внаслідок інтенсивних обговорень в рамках серії «Єдиних статутів» збройних сил США був підготовлений та виданий фундаментальний довідник «Словник воєнних і зв'язаних з ними термінів», у якому є трактування майже всіх використовуваних понять у галузі «об'єднаності». Так, тепер термін «об'єднаний» («joint») відносять до «дій, операцій, структур (організацій) та ін, в яких беруть участь представники двох або більше міністерств видів збройних сил». Термін «Joint Force» («об'єднані сили») також отримав уточнення: «загал., сили, які складаються із значних елементів (що входять до складу) двох або більше міністерств видів ЗС та, які діють під керівництвом одного командира цих (об'єднаних) сил». Найбільш розгорнуто трактується термін «Joint Operations» («об'єднані операції»): «загал., призначений для характеристики військових дій, здійснюваних об'єднаними силами або силами одного виду збройних сил, діючими спільно (наприклад, із забезпечуючими, контролюючими елементами) і які, окремо не представляють об'єднаних сил» [16]. Найбільш розгорнуте тлумачення терміну «об'єднані сили» представлено у «Концепції об'єднаних операцій», який подає широке та вузьке значення зазначеного терміна [5].

Теорія «об'єднаних дій (операцій)» не обмежується лише термінологічною галуззю. Важливо з'ясувати зміст даного процесу як моделі управління у військовій сфері. Так, американський адмірал Г. Гейман вважає «мистецтво об'єднання можливостей різних видів ЗС для створення ефекту, надмірно більшого, ніж просте складання їх різномірних можливостей. Таким чином, об'єднаність – це результат інтелектуальної діяльності людей, що представляє собою результат взаємопроникнення технічних засобів» [3].

У приватному бізнесі, на думку британських аналітиків Т.Бернса та Г.Сталкера, існують дві принципові моделі управління компаніями. Механістична – командно-підпорядкована та ієрархічна, а також органічна – хоч і містить долю ієрархічного підпорядкування молодших старшим, та

все ж відрізняється від першої більшим ступенем взаємозв'язків по горизонталі. При цьому ні перша, ні друга моделі не мають кардинальних переваг одна над одною. «Механістична» ідеально підходить для управління при виконанні крупномасштабних завдань в умовах відносно стабільної обстановки. «Органічна» ж модель краще підходить до управління в галузях, де відбуваються різкі та швидкі зміни. Це, так звані, «постфордівські» фірми. Таким чином, «об'єднаності» у військовій сфері притаманні ті ж нюанси управління, що і в «постфордівських» компаніях у галузі приватного бізнесу [6].

Концепція «об'єднаності» управлінської моделі, не обмежується лише застосуванням збройних сил. Повною мірою змістовна частина цього поняття може бути застосованою та поширеною на оперативну і бойову підготовку, бойове та тилове забезпечення та ін. З метою усунення видових розбіжностей слід уніфікувати програми підготовки офіцерів різних видів збройних сил, починаючи з перших ступенів їх військової освіти. Позитивний досвід в зазначеному напрямку напрацьовано в японських збройних силах, де військовослужбовці всіх видів ЗС отримують основну військову освіту за єдиними навчальними програмами. [10]

Західні спеціалісти вважають важливим фактором запровадження концепції «об'єднаності» в життя – культурний фактор. Такий фактор в деяких державах за англосаксонською моделлю військового устрою може відігравати позитивну роль. Так, «менталітет азіатів» ґрунтується на, так званому, феномені («аль-мувафака»), характерному для населення мусульманських держав, тобто на традиції «договірного консенсусу», який немов би полегшує досягнення згоди і не вимагає додаткових стимулів для впровадження указівок (наказів, директив та ін.), у тому числі й у військовій сфері [13]. У державах Заходу в цілому і в збройних силах зокрема, рівень «незалежного мислення» настільки високий, що впровадження «об'єднаності» у свідомість особового складу з різних видів збройних сил пов'язаний з певними труднощами. Разом з тим, на думку військових теоретиків Заходу, зазначений процес «об'єднаності» розпочатий, і проблема полягає лише у строках його реалізації.

Таким чином, сутність кардинальних змін, що відбуваються в галузі військового будівництва за кордоном, полягає в «об'єднаності», як інтеграції збройних сил в цілях їх функціонування як єдиного цілого, а у більш вузькому розумінні – як об'єднання окремих компонентів силових структур держави в єдине формування («команду») для виконання конкретних завдань. Обираючи напрямки подальшого розвитку національних збройних сил, слід шукати третій шлях, не прив'язаних жорстко ні до «англосаксонської», ні до «прусської» моделей. Виходячи із першочергових завдань сьогодення, обумовлених необхідністю їх підготовки до участі в регіональних та локальних збройних конфліктах із застосуванням компонентів від різних видів збройних сил, слід розв'язувати проблему більш глибокої інтеграції в рамках традиційної системи їх розвитку шляхом кардинальної зміни міжвидових взаємовідносин.

Для вітчизняних Збройних сил є актуальними вивчення зарубіжного досвіду військового управління та моделей їх управління. Сьогодні потребує відповідності системи вітчизняного військового управління цілям, особливостям та тенденціям розвитку збройних сил. Необхідно виробити єдині підходи управління всіма важливими ресурсами військової сфери з урахуванням управлінських концепцій розвинутих держав світу в рамках єдиної стратегії об'єднаності збройних сил.

Література.

1. Воробьев И. Н. Тактика в локальных войнах и вооруженных конфликтах // Военная мысль. – 1995. – №1. – С. 39–45.
2. Джей Файниген. Объединение сил// <http://www.osp.aanet.ru>.

3. Концепции объединенных (межвидовых) операций// Военно-промышленный курьер. – № 33. – 1 сентября 2004 г. – С. 3.
4. Косс В.А. Особенности процедур планового и кризового управления войсковыми формированиями// Наука і оборона. – 2004. – №1. – С. 25–32.
5. Лиддел Гарт Б. Полковник Лоуренс. — М.: Воениздат, 1939.
6. Печуров С. Л. Англо-саксонская модель управления в военной сфере: история и современность. – 2005. – 232 с.
7. Роберт Ф. Хартли. Ошибки и успехи менеджмента // «Поколение». – 2007. – 416 с.
8. Семенченко А. І. Ефективність державного управління у сфері забезпечення національної безпеки// Наука і оборона. – 2008. – № 1. – С. 13–19.
9. Черных В. А., Арсланов Р. Ф. Основные проблемы теории военного управления и пути их решения// Военная мысль. – 2007. – № 3. – С. 46–53.
10. British maritime Doctrine. Third edition. Her Majesty's Stationery Office, St Clements House. – 2004.
11. Moss T. White paper reveals insight into Chinese defence rationale / Jane's Navy international. – 2009. – 26 January. – P. 10
12. The Defence Policies of Nations. Edited by D. Murray, P. Viotty. London: J. Hopkins University Press. – 1994. – 611 p.
13. Духовные управления мусульман – прошлое, настоящее... Будущее? // <http://www.islam.ru/pressclub/histori>.
14. Сатаров В., кандидат военных наук, профессор Академии военных наук. Вооружённые силы США: организация, строительство, и применение // Зарубежное военное обозрение. – № 7. – 2009. – С. 10–14.
15. Титенко С. Сили спеціальних операцій – розвиток триває // Камуфляж. – 2008. – грудень. – С. 8–11.
16. <http://www.dic.academic.ru/contents.nsf/military>.

УДК 351.862.4

Олег Половцев

ЛОГІКО-ЙМОВІРНІСНІ МОДЕЛІ РИЗИКІВ НЕЕФЕКТИВНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Досліджується та розробляється клас логіко-ймовірнісних моделей ризику неефективного державного управління. Наведено приклад моделі ризику неефективної державної взаємодії.

Ключові слова: державне управління, ризик, неефективне управління, якість управління.

Ефективність процесів державного управління значною мірою обумовлюється якістю рішень, що приймаються. Теорією та практикою державного управління вироблені певні вимоги до управлінських рішень з достатнім рівнем якості, серед яких: достовірність та повнота інформації і необхідність врахування всієї сукупності факторів й умов, пов'язаних з прийняттям рішень [1]. При цьому важливе місце при прийнятті рішень в ДУ відводиться умовам та ситуаціям ризику [1,2]. Основними елементами ситуації ризику виступають можливі збитки або при-

© Половцев О. В., 2010.